

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “เจตคติของเยาวชนที่มีต่อพระสงฆ์เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐” ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษา ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชน
- ๒.๓ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ

ชม ภูมิภาค กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับเจตคติว่า วิธีทางที่บุคคลเกิดความรู้สึกต่อบางสิ่งบางอย่าง มิใช่คำจำกัดความเชิงวิชาการมากนักแต่หากเราจะพิจารณาโดยละเอียดแล้วเราก็พอจะมองเห็นความหมายของมันลึกซึ้งชัดเจน คือ ความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ก็หมายความว่าเจตคตินั้นมีวัตถุวัตถุที่เจตคติจะมุ่งตรงต่อมันจะเป็นอะไรก็ได้ อาจจะเป็นบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ นโยบายหรืออื่นๆ อาจจะเป็นได้ทั้งนามธรรมและรูปธรรม ดังนั้นวัตถุแห่งเจตคตินั้นอาจจะเป็นอะไรก็ได้ที่คนรับรู้หรือคิดถึงความรู้สึกเช่นนี้อาจจะเป็นในด้านการจงใจหรืออารมณ์และเช่นเดียวกันแรงจูงใจแบบอื่นๆ คือได้มาจากพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น เจตคติต่อศาสนาหากเป็นเจตคติที่ดีเราจะเกิดความรัก เกิดความรู้สึกว่าศาสนาหรือวัดนั้นจะเป็นสิ่งจรรโลงความสงบสุข เรายินดีบริจาคทำบุญร่วมกับวัดเราจะพูดได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นความพร้อมที่จะถูกกระตุ้นด้วยวัตถุประสงค์การกระทำต่างๆ ของคนนั้นมักถูกกำหนดด้วยเจตคติที่จะตัดสินใจว่าจะบริจาคเงินแก่วัดสักเท่าใดนั้นย่อมมีปัจจัยต่างๆ เข้าเกี่ยวข้องเช่น ชอบสมภาร รายได้ตนเองดีขึ้น เห็นความสำคัญของวัด เห็นว่าสิ่งที่ต้องบูรณะมาก^๑

^๑ชม ภูมิภาค, การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๖๔.

แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ ผู้วิจัยมุ่งกล่าวถึง ความหมาย องค์ประกอบ การเกิด ความสำคัญ ปัจจัยที่มีผลต่อเจตคติ การสร้างเจตคติ

๒.๑.๑ ความหมายของเจตคติ

คำว่า “เจตคติ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Attitude” มีรากศัพท์ทางจิตวิทยาทางการศึกษา เป็นความเชื่อ ความรู้สึก มีผู้ให้ความหมายของเจตคติ ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า “เจตคติ” หมายถึง ความรู้สึก ส่วนตัวที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นคำสมาส ระหว่างคำว่า เจต ซึ่งแปลว่า ความเห็น กับ คติ ซึ่งแปลว่า แบบอย่าง หรือลักษณะ เมื่อรวมกันแล้ว จึงได้ ความหมายว่า ลักษณะของความเห็นความหมาย และลักษณะของเจตคติ

บุญเรือน ปริชาตรมรุตน์ กล่าวว่า “เจตคติ คือ ความคิดเห็นซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความรู้สึก และแนวโน้มของบุคคลที่จะปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความคิดเห็นเหล่านี้เป็นผล เนื่องจากสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ การเรียนรู้ของแต่ละคน”

นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม กล่าวว่า “เจตคติหรือทัศนคติ หมายถึง สิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล ใจของบุคคลที่ตอบสนองต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งเราไม่สามารถสังเกตหรือวัดได้โดยตรง แต่เราก็สามารถรู้ได้จากพฤติกรรมของบุคคลว่าจะตอบสนองต่อสิ่งเรานั้นอย่างไรเราก็ทราบทันที”^๑

ประภาเพ็ญ สุพรรณ กล่าวว่า “เจตคติเป็นความคิด ซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะต่อสถานการณ์ภายนอก”^๒

ศักดิ์ สุนทรเสรี กล่าวว่า “เจตคติ คือ ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใด ลักษณะหนึ่งที่จะเป็นการสนับสนุนหรือการต่อต้านสถานการณ์บางอย่างของบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง” และอธิบายต่ออีกว่า “เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคคล สิ่งของ สถาบัน และสิ่งที่เป็นนามธรรม” และ “เจตคติ หมายถึง ท่าทีของบุคคลที่จะตอบสนองต่อ วัตถุ สัญลักษณ์ สัญลักษณ์ และสถานการณ์ต่าง ๆ” “เจตคติ หมายถึง ความพร้อมหรือความตั้งใจที่จะตอบสนองต่อวัตถุ สัญลักษณ์ และสถานการณ์ต่าง ๆ จากความเห็นนักวิชาการพอจะสรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก หรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัสดุ สถาบัน และสถานการณ์ต่างๆ ทั้งใน

^๑นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม, การคิดและการพัฒนาตน, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๒๕, หน้า ๑๘๘.

^๒ประภาเพ็ญ สุพรรณ, การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย, (กรุงเทพมหานคร :ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๓๓.

ทางบวกและทางลบ” และที่แสดงออกมาในทางบวก หรือทางลบ เช่น พอใจ ไม่พอใจเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ชอบหรือไม่ชอบต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง”^๑

สุชา จันทรเอม และ สุรางค์ จันทรเอม ให้ความหมาย เจตคติ คือความรู้สึก หรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ความรู้สึก หรือท่าทีที่จะเป็นไปในทำนองที่พึงพอใจ หรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้^๒

สงวนศรี วิรัชชัย ให้ความหมาย เจตคติ คือ สภาพความคิด ความเข้าใจและความรู้สึกเชิงประเมินที่มีต่อสิ่งต่างๆ (วัตถุ สถานการณ์ ความคิด ผู้คน ฯลฯ) ซึ่งทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ในลักษณะเฉพาะตัวตามทิศทางของทัศนคติที่มีอยู่^๓

ดังนั้น อาจสรุปความหมายของเจตคติ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดๆ ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในลักษณะชอบ ไม่ชอบ อาจเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย พอใจ ไม่พอใจ ต่อสิ่งใดๆ ในลักษณะเฉพาะตัวตามทิศทางของทัศนคติที่มีอยู่ และทำให้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนอง

พิมพ์ น้อยคดี กล่าวว่า “เจตคติ คือ ความพร้อมของแต่ละบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองสิ่งที่เราในสังคม ครอบครัวยุคหรือแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมในทางที่จะสนับสนุนหรือต่อต้านประสบการณ์บางอย่าง บุคคล สถานการณ์ หรือแนวคิดบางอย่าง การแสดงออกของเจตคติโดยอาศัยพฤติกรรม แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การแสดงออกลักษณะพึงพอใจ หรือเจตคติทางบวกและแสดงออกในลักษณะที่ไม่พึงพอใจ เรียกว่าเจตคติทางลบ และเมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง” และกล่าวต่อไปอีกว่า “เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทางทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งเป็นไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้”^๔

^๑ ศักดิ์ สุนทรเสถณี, **เจตคติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๓๑), หน้า ๑.

^๒ สุชา จันทรเอม และ สุรางค์ จันทรเอม, **จิตวิทยาเด็ก**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐), หน้า ๑๔๐.

^๓ สงวนศรี วิรัชชัย, **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๗), หน้า ๖๑.

^๔ พิมพ์ น้อยคดี, **จิตวิทยาทั่วไป**, ม.ป.พ., ๒๕๓๕, หน้า ๓.

ชาติติยา กรรณสูต กล่าวว่า “เจตคติ คือ ความรู้สึกที่คนเรามีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือหลายสิ่ง ในลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) อันเป็นพื้นฐานเบื้องต้น หรือการแสดงออกที่เรียกว่า พฤติกรรม”^๑

๒.๑.๒ องค์ประกอบของเจตคติ

องค์ประกอบของเจตคติที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) การรู้ (Cognition) ประกอบด้วย ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อเป้าหมาย เจตคตินั้น การรู้และแนวโน้มพฤติกรรมจึงมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด องค์ประกอบเกี่ยวกับการรู้ (Cognitive component) การที่บุคคลจะมีทัศนคติ ต่อสิ่งใดนั้น บุคคลจำเป็นต้องมีความรู้ในสิ่งนั้นว่า มีประโยชน์หรือโทษเพียงใด บางคนมีความรู้ในเรื่องนั้นมาเพียงเล็กน้อยก็เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นได้ บางคนต้องรู้มากกว่านี้จึงจะเกิดทัศนคติในสิ่งนั้น

๒) ความรู้สึก (Feeling) หมายถึง อารมณ์ที่มีต่อเป้าหมาย เจตคตินั้น เป้าหมายจะถูกมองด้วยอารมณ์ชอบหรือไม่ชอบ ถูกใจหรือไม่ถูกใจ ส่วนประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึกนี้เองที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกดีดั่งยึดมั่น ซึ่งอาจกระตุ้นให้มีปฏิกิริยาตอบโต้ได้ หากมีสิ่งขัดกับความรู้สึกมากระทบ องค์ประกอบทางการกระทำ (Behavioral component) เมื่อบุคคลมีความรู้ในสิ่งนั้นแล้วและความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบจะเกิดตามมาบุคคลก็พร้อมที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป

๓) แนวโน้มพฤติกรรม (Action tendency) หมายถึง ความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเจตคติ ถ้าบุคคลมีเจตคติที่ดีต่อเป้าหมาย เขาจะมีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมช่วยเหลือหรือสนับสนุนเป้าหมายนั้น ถ้าบุคคลมีเจตคติในทางลบต่อเป้าหมาย เขาก็จะมีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมทำลาย หรือทำร้าย เป้าหมายนั้นเช่นกัน องค์ประกอบเกี่ยวกับความรู้สึก (Affective component) เมื่อบุคคลมีความรู้ในสิ่งใดมาแล้ว และความรู้นั้นมีมากพอที่จะรู้ว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์ บุคคลก็จะเกิดความรู้สึกชอบสิ่งนั้น แต่ถ้ารู้ว่าสิ่งนั้นไม่มี บุคคลก็จะเกิดความรู้สึกไม่ชอบ^๒

ประภาเพ็ญ สุพรรณ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

^๑ชาติติยา กรรณสูต, “คุณธรรม พฤติกรรม ความซื่อสัตย์ของคนไทย”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๑๖ หน้า ๒.

^๒มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **ประมวลวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๐), หน้า ๖๐๒-๖๐๓.

๑) องค์ประกอบด้านพุทธิปัญญา หรือองค์ประกอบด้านความคิด (Cognitive component) ได้แก่ ความคิดซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มนุษย์ใช้ในการวัด ความคิดนี้อาจอยู่ในรูปใดรูปหนึ่ง ที่ต่างกันขึ้นอยู่กับความคิดของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า

๒) องค์ประกอบทางด้านท่าทีความรู้สึก (Affective component) เป็นส่วนประกอบในด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นตัวเร้าความคิดอีกต่อหนึ่งถ้าบุคคลมีความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี ในขณะที่คิดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แสดงว่าบุคคลนั้นมีความรู้สึกในด้านบวก หรือด้านลบตามลำดับต่อสิ่งนั้น

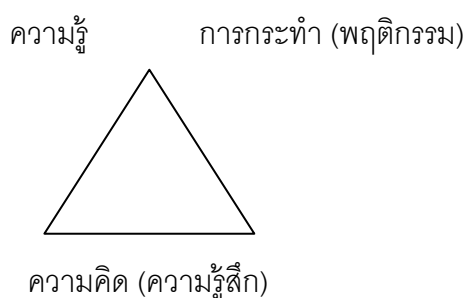
๓) องค์ประกอบด้านปฏิบัติ หรือองค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral component) เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติ ถ้ามีสิ่งเร้าที่เหมาะสมจะเกิดการปฏิบัติหรือปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง^๑

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้กล่าวว่า บุคคลปกติจะต้องประกอบด้วย ๓ประการ ได้ดังต่อไปนี้

๑) ด้านความคิด (Affective Component) การที่บุคคลมีเจตคติอย่างไร เช่น ชอบ ไม่ชอบ อะไรก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัย องค์ประกอบสำคัญ คือ ความรู้สึก

๒) ด้านความรู้ (Cognitive Component) บุคคลจะมีเจตคติอย่างไรต้องอาศัยประสบการณ์

๓) ด้านพฤติกรรม (Behavior Component) บุคคลจะมีเจตคติอย่างไรสังเกตได้^๒

ภาพผังที่ ๒ สามเหลี่ยมแสดงองค์ประกอบของเจตคติ

^๑ประภาเพ็ญ สุพรรณ, การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย, อ่างแล้ว, หน้า ๓๔.

^๒สงวน สุทธิเลิศอรุณ, ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม, กรุงเทพมหานคร: สงเสริมการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๙.

๒.๑.๓ การเกิดของเจตคติ

กฤษฎา ศักดิ์ศรี เจตคติ เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของบุคคลที่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เกิดจากการเลียนแบบ สามารถถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นๆ และอาจเกิดขึ้นมาจากความมีจิตสำนึก หรือจากจิตไร้สำนึกก็ได้

ลัดดา กิติวิภาค ได้อธิบายการเกิดเจตคติ ไว้ ๕ ประการ คือ

๑) เกิดจากการเรียนรู้ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว หรือการเลียนแบบ เป็นการถ่ายทอดทัศนคติจากบุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องทั้งโดยตรง และโดยอ้อม

๒) เกิดจากประสบการณ์ที่สะสมกันมาของบุคคล ซึ่งเป็นการประสบพบด้วยตนเอง อาจจะด้านดี หรือไม่ดี สิ่งที่เราประสบ หรือพบจะมีผลต่อทัศนคติของบุคคลดังกล่าวในเวลาต่อมา

๓) เกิดจากประสบการณ์ที่เป็นผลให้เราจดจำไปนาน เป็นประสบการณ์ที่เป็นผลให้เราจดจำไปนาน เป็นประสบการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นทันทีทันใด หรือเกิดขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อว่าเป็นไปได้

๔. เกิดจากบุคลิภาพ เป็นบุคลิภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นที่เป็นลักษณะพิเศษ

๕. เกิดจากสื่อมวลชนต่าง ๆ การเสนอข่าว หรือข้อมูลต่าง ๆ ของสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ล้วนมีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคลแทบทั้งสิ้น^๑

“เจตคติ” คือ สภาพความรู้สึทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคลอันเป็นผลทำให้เกิดมีท่าทีหรือมีความคิด เห็นรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ เห็นหรือไม่เห็นด้วย เจตคติมี ๒ ประเภทคือ เจตคติทั่วไป เจตคติเฉพาะอย่าง

๒.๑.๔ ลักษณะของเจตคติ

บุปผชาติ เรืองสุวรรณ กล่าวว่า “เจตคติเป็นตัวแปรทางจิตวิทยาชนิดหนึ่ง ที่ไม่สามารถสังเกตได้ง่าย แต่เป็นความโน้มเอียงภายในแสดงออกมาให้เห็นโดยพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และเจตคดียังเป็นเชิงของความชอบไม่ชอบความลำเอียง ความคิดเห็น ความรู้สึกและความเชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง”^๒

^๑ลัดดา กิติวิภาค, **ทัศนคติสังคมเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๕๕

^๒บุปผชาติ เรืองสุวรรณ, “เจตคติวิทยาสาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๑๐”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ : มหาสารคาม), ๒๕๒๙, หน้า ๑๓.

กฤษฎา ศักดิ์ศรี ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของเจตคติ สรุปได้ดังนี้

๑) เจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สถานการณ์และเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

๒) เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายใน เราจะสังเกตได้ว่าบุคคลมีเจตคติในทางยอมรับหรือไม่ยอมรับโดยสังเกตพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออกมา

๓) เจตคติเป็นสิ่งที่ซับซ้อนมีที่มาสลับซับซ้อนเพราะเจตคติขึ้นอยู่กับหลายประการ เช่น ประสบการณ์การรับรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็น อารมณ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ฉะนั้นจึงผันแปรได้

๔) ทิศทางของเจตคติ มี ๒ ทิศทาง คือ สนับสนุนหรือต่อต้านและปริมาณของเจตคติมีตั้งแต่พอใจอย่างยิ่ง ปานกลาง จนถึงไม่พอใจอย่างยิ่ง เจตคติของบุคคลแต่ละคนจะมีความรุนแรงต่างกันไป

๕) เจตคติมีลักษณะคงทนถาวรพอสมควร กว่าบุคคลจะมีเจตคติต่อสิ่งใดได้ต้องใช้เวลาาน ใช้ความคิดลึกซึ้ง พิจารณาละเอียดรอบคอบแล้วจึงเกิดเจตคติต่อสิ่งนั้นเจตคติอาจเกิดเปลี่ยนแปลงได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าเปลี่ยนแปลงได้ในเวลาอันรวดเร็ว

๖) บุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีเจตคติต่อบุคคลสถานการณ์สิ่งเดียวกัน แตกต่างกันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคลนั้น^๑

ทิตยา สุวรรณชฎ กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของเจตคติ ๔ประการ คือ

๑) เจตคติ เป็นสภาวะก่อนที่พฤติกรรมได้ตอบ (Predisposition to respond) ต่อเหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะหรือจะเรียกว่าสภาวะพร้อมที่จะมีพฤติกรรมจริง

๒) เจตคติ จะมีความคงตัวอยู่ในช่วงระยะเวลา (Persistence overtime) แต่ไม่ได้หมายความว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง

๓) เจตคติ เป็นตัวแปรหนึ่ง นำไปสู่ความสอดคล้องระหว่าง พฤติกรรม ความรู้สึก นึกคิดไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกโดยวาจา หรือการแสดงความรู้สึก ตลอดจนการที่จะต้องเผชิญหรือหลีกเลี่ยงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๔) เจตคติ มีคุณสมบัติของแรงจูงใจ ในอันที่จะทำให้บุคคลประเมิณผล หรือเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าไปถึงการกำหนดทิศทางของพฤติกรรมจริงด้วยเจตคตินับว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการทำงานอย่างหนึ่ง นอกจากความพร้อมและการจูงใจ บุคคลที่มีเจตคติ

^๑กฤษฎา ศักดิ์ศรี, มนุษยสัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์นการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า๑๘๕-

ที่ดีต่อการทำงานจะช่วยให้ทำงานได้ผลทั้งนี้เพราะเจตคติเป็นต้นกำเนิดของความคิดและการแสดงการกระทำออกมานั่นเอง^๑

กล่าวโดยสรุป เจตคติ เป็นลักษณะทางจิตของบุคคลที่เป็นแรงขับเคลื่อนใจของบุคคล แสดงพฤติกรรมที่จะแสดงออกไปในทางต่อต้านหรือสนับสนุน ต่อสิ่งนั้นหรือสถานการณ์นั้น ถ้าทราบทัศนคติของบุคคลใดที่สามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลนั้นได้ โดยปกติคนเรามักแสดงพฤติกรรมในทิศทางที่สอดคล้องกับทัศนคติที่มีอยู่

๒.๑.๕ ความสำคัญของเจตคติ

นพมาศ อีรเวคิน มองว่าเจตคติมีประโยชน์และหน้าที่ คือ

๑) เป็นประโยชน์โดยการเป็นเครื่องมือ ปรับตัว และเป็นประโยชน์ในการใช้เพื่อทำการต่าง ๆ

๒) ทำประโยชน์โดยการใช้ป้องกัน สภาวะจิตใจ หรือปกป้องสภาวะจิตของบุคคล (Ego defensive function) เพราะความคิด หรือความเชื่อบางอย่าง สามารถทำให้ผู้เชื่อ หรือคิดสบายใจ ส่วนจะผิดจะถูกเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

๓) เจตคติทำหน้าที่แสดงค่านิยม ให้คนเห็นหรือรับรู้

๔) มีประโยชน์หรือให้คุณประโยชน์ทางความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้คนและสิ่งต่าง ๆ

๕) ช่วยให้ผู้บุคคลมีหลักการและกฎเกณฑ์ในการแสดงพฤติกรรมหรือช่วยพัฒนา ค่านิยมให้กับบุคคล การที่บุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคล สถานการณ์ต่างๆในสังคม จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถประเมินและตัดสินใจได้ว่าควรจะทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมและดีงาม^๒

๒.๑.๖ ปัจจัยที่มีผลต่อเจตคติ

ชม ภูมิภาค ได้อธิบายว่าเจตคติเปลี่ยนแปลงได้ มีปัจจัยที่จะช่วยให้เจตคติเปลี่ยนแปลง ดังนี้

^๑จิตยา สุวรรณชนก, **โลกาภิวัตน์กับการพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงจันทร์, ๒๕๒๐) หน้า ๓.

^๒นพมาศ อีรเวคิน, **จิตวิทยาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานการพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๐.

๑) ความกดดันของกลุ่ม (Group pressure) หากกลุ่มจะสามารถให้รางวัลหรือลงโทษได้ย่อมจะมีแรงกดดันมากในการที่จะกดดันทิศทางเจตคติของเราสิ่งยั่วเย้าที่เป็นรางวัลนั้นได้แก่ความเป็นผู้มีคนรู้จักมากการเลื่อนตำแหน่งการงาน สัญลักษณ์ของการยอมรับนับถือเป็นต้น ส่วนสิ่งยั่วเย้าที่เป็นการลงโทษก็ เช่น การเสียเพื่อนฝูง เสียชื่อเสียง เสียตำแหน่งเป็นต้น ยิ่งเรามีความผิดปกติไปจากกลุ่มเท่าใดแรงบีบบังคับของหมู่มีมากเท่าใดหรือยิ่งหมู่กลุ่มนั้น ยิ่งเราต้องการเป็นสมาชิกของหมู่ใด แรงบีบบังคับของหมู่ย่อมมีมากเท่านั้นหรือยิ่งหมู่กลุ่มต้องการเรามากเท่าใด กลุ่มก็ยิ่งต้องการให้เราปฏิบัติตามมาตรฐานของกลุ่มเท่านั้น กลุ่มที่มีเกียรติศักดิ์หรือศักดิ์ศรีต่ำในหมู่อาจจะกระทำผิดแปลกไปได้บ้าง แต่ยังมีตำแหน่งสูงหรือศักดิ์ศรีสูงแล้วกระทำผิดมาตรฐานเพียงนิดเดียวแรงกดดันของหมู่จะเกิดขึ้นทันทีเพื่อให้ปฏิบัติอยู่ในแนวภาวะความกดดันของกลุ่ม ๔ ประการ คือ

(๑) เราอาจปฏิเสธบรรทัดฐานของกลุ่มและยึดมั่นในเจตคติของเราและเราอาจจะก้าวร้าวยิ่งขึ้นหากเราเชื่อว่ากลุ่มไม่มีผลบีบบังคับเรามากนักหรือเรามีความภักดีต่อกลุ่มอื่นมากกว่า

(๒) เราอาจจะไม่เปลี่ยนแปลงต่อเจตคติของเราแต่เราปฏิบัติตามกลุ่มเพราะเหตุผลภายนอกอย่างอื่นโดยถือว่าเป็นส่วนตัวและเราไม่เห็นด้วยแต่ส่วนรวมทำเช่นนั้นก็ต้องปฏิบัติตาม

(๓) เราอาจยอมรับบรรทัดฐานของกลุ่มเพียงผิวเผิน ภายในส่วนลึกของจิตใจเราไม่ยอมเปลี่ยนแปลงแต่พอเราออกไปอยู่กลุ่มอื่นเราจะได้เห็นว่าเราเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น

(๔) เราอาจจะนำเอาบางส่วนของบรรทัดฐานของกลุ่มมาผนวกกับความเชื่อของเราและปฏิเสธบางส่วน

๒) ประสิทธิภาพที่น่าพึงพอใจหรือไม่น่าพึงพอใจ เราอาจเปลี่ยนแปลงเจตคติไปได้เมื่อได้รับประสิทธิภาพที่น่าพอใจหรือไม่น่าพอใจเช่น นายแดงเข้าทำงานบริษัทหนึ่งเพราะเขาเชื่อว่าจะมีความก้าวหน้าแต่พบว่าหัวหน้าของเขาเป็นคนขี้โอ้อวดเมื่อเขาเกิดเสนอความคิดเห็นดีๆ เพื่อปฏิบัติหัวหน้าอาจจะเห็นว่าการเสนอแนะของเขาเช่นนั้นทำให้ฐานะของเขาเสื่อมคลอนและนอกจากนั้นยังทราบดีว่าเพื่อนร่วมงานของเขาไปฟ้องแก่หัวหน้างานบ่อยๆ เขาจึงอาจเปลี่ยนเจตคติไปอีกแบบหนึ่งคือมองไม่เห็นความก้าวหน้าในการทำงานกับบริษัทนี้ เช่นนี้เป็นต้น

๓) อิทธิพลของกลุ่มบุคคลที่มีชื่อเสียง บุคคลที่มีชื่อเสียงในความหมายนี้อาจจะเป็นเพื่อนซึ่งเรานับถือความคิดของเขาหรืออาจจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านความพิเศษต่างๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในเรื่องนี้ก็คือ การโฆษณา ซึ่งมักจะใช้คนมีชื่อเสียงไปยุ่งเกี่ยว เช่น ดารา

ภาพยนตร์ชื่อดังคนนั้นใช้สบูยี่ห้อนั้น ๆ เป็นต้นส่วนวิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชน คือ สอนให้เยาวชนมีเมตตาด้วยการเลี้ยงสัตว์ ปลูกฝังค่านิยมในการทำงาน ส่งเสริมอาชีพและเทคโนโลยี ส่งเสริมงานอดิเรก และ กิจกรรมที่ดึงดูดใจแก่เยาวชน ผลสัมฤทธิ์ในการประยุกต์หลักพุทธธรรม มี ๓ ด้าน ทำให้เยาวชนมีความดี มีความสุข และมีความเก่งหรือความสามารถในการดำรงชีวิต

๔) ปัจจัยที่ทำให้เจตคติบางอย่างมีความคงทน ดังนี้

(๑) เนื่องจากเจตคตินั้นเป็นแนวทางปรับตัวได้อย่างพอเพียงคือ トラบโด ที่สถานการณ์นั้นยังสามารถจะใช้เจตคติเช่นนั้นในการปรับตัวอยู่เจตคตินั้น ก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากไม่สามารถที่จะใช้ได้เนื่องจากสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วเจตคตินั้นก็มักจะเปลี่ยนแปลงไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในสหรัฐอเมริกาคนส่วนใหญ่มักจะคัดค้านการช่วยเหลือของรัฐบาลอย่างรุนแรง แต่พอเกิดเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงก็อาจจะรับความช่วยเหลือของรัฐบาลมากขึ้น

(๒) เหตุที่เจตคติไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ๆ ก็เพราะว่าผู้มีเจตคตินั้นจะไม่ยอมรับรู้สิ่งยกเว้นใดๆ เหตุการณ์เช่นนี้เรียกว่า Selective perception เช่น คนที่เกลียดยิว เกิดความคิดว่าพวกยิวนี้ขี้เหนียวเอารัดเอาเปรียบต่อมามียิวมาอยู่บ้านใกล้ๆ ทั้งๆ ที่ยิวคนนั้นแสนจะดี เป็นกันเองให้ความช่วยเหลือเราดีเจตคติของเรามีอยู่เดิมจะไม่ยอมรับรู้ความดีของยิวเช่นนั้นดังนั้นเจตคติจึงไม่เปลี่ยน

(๓) สาเหตุอีกอย่างหนึ่งคือความภักดีต่อหมู่กลุ่มที่เราเป็นสมาชิกคนเรา ไม่อยากได้ชื่อว่าทรยศต่อพวก ตัวอย่างเช่น หญิงสาวถูกอบรมมาในครอบครัวซึ่งเคร่ง ไม่ยอมให้เล่นการพนัน สู้บุญเพราะการกระทำเช่นนั้นครอบครัวถือว่าเป็นการกระทำมิใช่วิสัยสตรีที่ดี ที่จะพึงกระทำต่อมาแม้ว่าจะมีโอกาสที่จะกระทำได้ แต่ไม่ทำ เพราะเห็นว่าขัดต่อเจตคติของพ่อแม่ที่เคยสั่งสอนไว้

(๔) ความต้องการป้องกันตนเอง บุคคลที่ไม่ยอมเปลี่ยนเจตคติที่เขา มีอยู่ เดิมนั้นอาจเนื่องจากเหตุผลว่าหากเขาเปลี่ยนแปลงแล้วจะทำให้คนอื่นเห็นว่าเขาอ่อนแอ

(๕) การได้รับการสนับสนุนจากสังคมนั้นคือการที่เราเชื่ออย่างนั้นมีเจตคติอยู่อย่างนั้นเรายังได้รับการสนับสนุนกับคนที่มีความเชื่ออย่างเดียวกับเราอยู่

เจตคติเกิดจากการเรียนรู้ของบุคคล ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด หากแต่อาจจะชอบหรือไม่ชอบสิ่งใดต้องภายหลัง เมื่อตนเองได้มีประสบการณ์ในสิ่งนั้น ๆ แล้ว ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่าเจตคติเกิดขึ้นจากเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

- ๑) การรวบรวมความคิดอันเกิดจากประสบการณ์หลาย ๆ อย่าง
- ๒) เกิดจากความรู้สึกที่ร่อยพิ่มพะใจ
- ๓) เกิดจากการเห็นตามคนอื่น^๑

๒.๑.๗ การสร้างเจตคติ

เจตคติเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ยากถ้าจำเป็นจะต้องช่วยแก้ไขเปลี่ยนเจตคติของคนอาจใช้วิธีเหล่านั้น คือ

- ๑) การค่อย ๆ ขึ้นลงให้เข้าใจ
- ๒) หาสิ่งเร้าและสิ่งจูงใจอย่างเข้มข้นมาช่วย
- ๓) คบหาสมาคมกับเพื่อนที่ดี
- ๔)ให้อ่านหนังสือดีมีประโยชน์
- ๕)ให้ลองทำจนเห็นชอบแล้วกลับตัวตัวเอง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชน

เยาวชน คือ สมาชิกในสังคม ที่มีอายุในช่วงรอยต่อระหว่างเด็ก กับผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นวัยที่มีความคิดคะนอง รักความสนุกมากกว่าเหตุผล อารมณ์ร้อน เปราะบาง และจะเป็นอนาคตของชาติในต่อไป

๒.๒.๑ ความหมายของเยาวชน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๒ พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของคำว่า "เยาวชน" ไว้ดังนี้

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน ๑๔ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ และไม่ใช่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายสากลของคำว่า "เยาวชน" หมายถึง คนในวัยหนุ่มสาว คือ ผู้มีอายุระหว่าง ๑๕ – ๒๕ ปี

^๑ชม ภูมิภาค, การศึกษา เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม, อ่างแล้ว, หน้า ๒๕.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน,พ.ศ.๒๕๒๕. หน้า ๗๕.

แต่ในประเทศไทยคนส่วนใหญ่มักเข้าใจกันว่า เยาวชนมีช่วงอายุระหว่าง ๑๓-๒๕ ปี เพราะเริ่มต้นช่วงรอยต่อระดับชั้นเรียนจากประถมเป็นมัธยมและปลายช่วงของการจบปริญญาตรีแล้ว

๒.๒.๒ บทบาทของเยาวชนในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

สมาชิกทุกคนในสังคมย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพของตน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไป แต่ในหลักใหญ่และรายละเอียดจะเหมือนกัน ถ้าสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องก็จะได้ชื่อว่าเป็น "พลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ" และยังส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น สมาชิกในสังคมทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือว่าเป็นอนาคตของชาติ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อช่วยนำพาประเทศชาติให้พัฒนาสืบไป

เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

เยาวชน หมายถึง คนหนุ่มสาวที่มีพลังอันสำคัญที่จะสามารถช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ดังนั้น เยาวชนที่ดีควรตระหนักในคุณค่าของตนเอง และร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี และเสียสละเพื่อส่วนรวม

ลักษณะของเยาวชนที่ดี

เยาวชนที่ดีควรจะเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม กล่าวคือ จะต้องมีความประพฤติดี ดำเนินชีวิตได้แก่

๑. การเสียสละต่อส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ช่วยในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เพราะถ้าสมาชิกในสังคมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนจะทำให้สังคมพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและมั่นคง

๒. การมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ เป็นคุณธรรมที่ช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะถ้าสมาชิกในสังคมยึดมั่นในระเบียบวินัย รู้และเข้าใจสิทธิของตนเอง ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสุข เช่น ข้าราชการทำหน้าที่บริการประชาชนอย่างดีที่สุด ก็ย่อมทำให้เป็นที่ประทับใจรักใคร่ของประชาชน ผู้มารับบริการ

๓. ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ เพราะหากสมาชิกในสังคมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ไม่ลักทรัพย์ ไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของประเทศชาติมาเป็น

ของตน รวมทั้งผู้นำประเทศมีความซื่อสัตย์สุจริต ก็จะทำให้สังคมมีแต่ความเจริญ ประชาชนมีแต่ความสุข

๔. ความสามัคคี ความรักใคร่กลมเกลียวปรองดองและร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมจะทำให้สังคมเป็นสังคมที่เข้มแข็ง แต่หากคนในสังคมเกิดความแตกแยกทั้งทางความคิดและการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันจะทำให้สังคมอ่อนแอและล่มสลายในที่สุด

๕. ความละเอียดและเกรงกลัวในการทำชั่ว ถ้าสมาชิกในสังคมมีหัวใจดีปะ มีความเกรงกลัวและละเอียดในการทำชั่ว สังคมก็จะอยู่กันอย่างสงบสุข เช่น นักการเมืองจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตไม่โกงกิน ไม่เห็นแก่ประโยชน์พวกพ้อง โดยต้องเห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ ประเทศชาติก็จะสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง

ความสำคัญของการเป็นเยาวชนที่ดี

การเป็นเยาวชนที่ดีมีความสำคัญต่อตนเองและประเทศชาติดังนี้

๑. ความสำคัญต่อตนเอง เยาวชนที่ดีต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต คิดดี ทำดีเพื่อตนเองและเพื่อส่วนรวม ปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จะทำให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันและกัน เป็นที่รักของคนรอบข้าง

๒. ความสำคัญต่อส่วนรวม เมื่อเยาวชนได้รับการปลูกฝังให้เป็นเยาวชนที่ดีแล้ว ก็จะเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต และถ้าประเทศชาติมีพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบปฏิบัติตามกฎระเบียบ กติกาของสังคม และนำหลักประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของตนก็ย่อมทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข

๔. ความสำคัญต่อประเทศชาติ เมื่อสังคมมีเยาวชนที่ดี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ย่อมเป็นพื้นฐานทำให้เกิดพลเมืองดีในอนาคต และเมื่อสังคมมีพลเมืองที่ดี ย่อมนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างรวดเร็ว

๒.๒.๓ เยาวชนไทยกับพระพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปญฺฺโต) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาได้รับการจัดเป็นวิชาสำหรับเรียนรู้โดยสถานะหลัก ๒ อย่าง คือ ในฐานะที่เป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชนส่วนใหญ่หรือเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรม ของประชากรแทบทั้งหมดของประเทศ และในฐานะที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้านวัตถุและนามธรรมซึ่งมีอิทธิพลครอบคลุมมากที่สุดอย่างหนึ่งในวิถีสังคมเป็นมาตรฐานในการดำเนินชีวิตสำหรับผู้นับถือ และเป็นสภาพแวดล้อมอันกว้างใหญ่ทางสังคมสำหรับผู้มิได้นับถือพระพุทธศาสนาจึงเป็นแบบแผนที่ช่วยให้การอยู่ร่วมกัน

ของคนในสังคมไทยมีระเบียบมาช้านาน แต่เนื่องจากสังคมโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน โดยเฉพาะในยุคข่าวสารไร้พรมแดนที่ถูกกล่าวขานว่าเป็นยุคของคลื่นลูกที่สาม บทบาทของสื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศจะเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยที่เรียกว่า กระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ความเจริญทางด้านวัตถุได้ล้ำหน้ากว่าความเจริญทางด้านจิตใจอย่างมาก ก่อให้เกิดช่องว่างที่ห่างไกลระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจแม้ว่าความเจริญทางด้านวัตถุจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์เราสะดวกสบายขึ้น สามารถเดินทางได้สะดวกรวดเร็วขึ้น สามารถติดต่อข่าวสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว แต่ความเจริญทางด้านจิตใจที่ล้ำหลังกว่าความเจริญทางด้านวัตถุ ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากยิ่งขึ้นและรุนแรงขึ้น เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและจิตใจ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับเยาวชนไทยตลอดทุกเวลา แม้กระทั่งได้มีการเผยแพร่ลัทธิและคำสอนบางอย่างที่ไม่เหมาะสม ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อวัฒนธรรมไทยและความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่น คำสอนที่ไม่ให้เคารพนับถือพ่อแม่ ครู อาจารย์ ผู้อาวุโส คำสอนที่ว่าไม่ควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เพราะไม่มีประโยชน์อะไร คำสอนที่ว่า “ บุญคุณต้องทดแทน แค้นต้องชำระ ” คำสอนที่ให้แก่วัยรุ่นขัดกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า “ เวยยามระงับด้วยการไม่จองเวร ” คำสอนให้ต่อสู้เรียกร้องสิทธิและประโยชน์ต่างๆ ด้วยความรุนแรง แทนการประนีประนอมยอมความกันด้วยสันติวิธี จึงทำให้เกิดความวุ่นวาย เยาวชนมีวสันตเสพกามและความไม่สงบในสังคมและบ้านเมืองในทุกวัน โดยไม่เข้าใจแก่นแท้ของศาสนา คือ ธรรมะ ซึ่งจะช่วยพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น จากมนุษย์เป็นกัลยาณชน โดยธรรมะทางพระพุทธศาสนาจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาและทำให้สังคมของเราน่าอยู่ขึ้น คนในสังคมมีความสุขขึ้น แต่เยาวชนที่จะสนใจเข้าถึงสื่อธรรมะจริงๆ มีน้อยมากเหตุเนื่องจากสภาวะการณ์ปัจจุบันเยาวชนไทยไม่เห็นประโยชน์ของธรรมะและเห็นเป็นเรื่องน่าเบื่อหน่าย ถ้าจะยกตัวอย่างง่ายๆ ก็อย่างเช่น หากเปิดสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์หรืออินเทอร์เน็ตขึ้นมาแล้วพบเรื่องธรรมะหรือเกี่ยวกับพระสงฆ์ก็จะปิดหรือเลื่อนไปช่องสัญญาณอื่นแทน เป็นต้น ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวเรื่องการพุทธทำนายของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเยาวชน ตอนหนึ่งว่า “ พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินนิมิตเห็นต้นไม้ขนาดมหึมา ยังไม่ใหญ่โตพอที่จะมีดอกมีผล แต่ต้นไม้ต้นนั้นเต็มไปด้วยดอกและผล จนกิ่งก้านสาขาจะรองรับดอกผลนั้นไม่ไหว พระพุทธเจ้าให้คำทำนายว่า อนาคตต่อไปในภายภาคหน้า โฉน่ เด็กที่มีวัยยังไม่สมควรจะมีสามี แต่เด็กนั้นอยากแต่งงานให้เป็นครอบครัว เพราะมีความกระสันไฝ่ฝันในราคะตัณหา ใจมีความกำเริบในกามคุณ มีความยินดีใน รูป เสียง กลิ่น รส เป็น

อย่างมาก มีความอยากในกามารมณ์แห่งความรักความใคร่ จึงได้แต่งงานกันเมื่ออายุยังวัยเด็ก ถูกต้องตามประเพณีนิยม บางคนมีคู่สมรสกัน ไม่มีความละอาย เมื่อตั้งครรรค์ขึ้นมา ก็หาวิธีฆ่าลูกในท้องของตัวเอง จึงเป็นบาปกรรมต่อไปในภายภาคหน้ายิ่งนัก เด็กบางคน ยังมีพ่อแม่เลี้ยงดูอยู่บ้าง เด็กบางคนพ่อแม่เลี้ยงดูไม่ไหว จึงได้ปล่อยปละละเลยให้หาขทานกินตามลำพัง เป็นเด็กเร่ร่อนจรจัด ไม่มีพ่อแม่ ไม่มีตระกูล ไม่มีการศึกษา ไม่มีที่พึ่งพาอาศัยในบ้านเรือน คำที่เหนนอนที่นั่น อดบ้าง อิ่มบ้าง น่าเวทนายิ่งนัก เหตุการณ์อย่างนี้ จะมีในภายภาคหน้าโน้นใครได้ไปเกิดในยุคนี้ สมัยนั้น ก็จะต้องเจอเหตุการณ์อย่างนี้แล” จากพุทธทำนายดังกล่าวเมื่อนำมาวิเคราะห์แล้ว ดูเหมือนว่าจะตรงกับปัญหาของเยาวชนไทยในปัจจุบันเป็นอย่างมากจริงๆ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาแล้วพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้ผู้คนทั้งหลาย หลีกหนีหรือหลบหลีกให้ห่างไกลจากอบายมุขทั้งหลายแต่เพียงอย่างเดียว แต่พระพุทธศาสนาสอนให้ผู้คนทั้งหลายได้รู้ ได้เข้าใจถึงธรรมชาติของมนุษย์ ธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหลายและยังสอนให้ผู้คนทั้งหลายได้เข้าใจในการเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม ตั้งแต่ชั้นปุถุชนคนทั่วไปทั้งหลายเป็นต้นไป หมายความว่าพระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักคิด รู้จักใช้ประสบการณ์ รู้จักคุณ รู้จักพูด รู้จักการทำมาหากิน รู้จักความเป็นพ่อแม่ บุตร ฯลฯ รู้จักหน้าที่ รู้จักการให้ตามหน้าที่นั้นๆ เป็นต้น หากบุคคลากรทางพระพุทธศาสนา รวมไปถึงเยาวชนทั้งหลาย ได้เรียนรู้จนเกิดความเข้าใจตามหลักธรรมแห่งพุทธศาสนาที่เป็นไปตามหลักความจริง เป็นไปตามหลักธรรมชาติการพัฒนาจิตใจแห่งเขาเหล่านั้นก็จะเริ่มขึ้น แต่ก่อนจะเริ่มการพัฒนาจิตใจ ความคิด ความรู้ ความเข้าใจของเยาวชนทั้งหลาย บุคคลากรทางพุทธศาสนาควรมีความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาความรู้ความเข้าใจในตัวเอง ให้เป็นไปตามหลักความจริง ให้เป็นไปตามหลักธรรมชาติ เพราะยุคสมัยนี้และต่อไปในอนาคตวิทยาการต่างๆ ล้วนแสดงหรือทำให้เยาวชนทั้งหลาย ได้รู้ว่สิ่งที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรืออื่นใดมีความจำเป็นในชีวิต ในความคิด ในความรู้ ของพวกเขาทั้งสิ้นให้เหล่าพระสงฆ์ และบุคคลากรทางพระพุทธศาสนา ได้ร่วมกันศึกษา พิจารณาเพื่อพัฒนาทั้งตัวเองและเยาวชน ดังนั้นสังคมจำเป็นต้องปรับตัวตามกันไป

การที่จะทำให้เยาวชนสนใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้น สื่อธรรมะเองก็ต้องปรับตัวให้ทันยุคสมัย การปลูกฝังความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาควรดำเนินการในขณะที่บุคคลมีอายุน้อย เพราะเป็นวัยที่ยังไม่มีภาระไม่มีเรื่องที่ต้องคิดมากจึงสามารถซึมซับเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดได้หากใช้วิธีที่เหมาะสม ในทุกศาสนากการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวเป็นวิธีการที่ส่งผลต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนามากที่สุด การอบรมเลี้ยงดูต้องใช้สื่อหนึ่งในสื่อที่ใช้ประกอบกับการปลูกฝังความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา คือหนังสือ หนังสือ

จึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายไว้ว่า ประชาชนจะเข้าใจ พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนได้ ๓ ทาง คือ ด้วยการฟังธรรมเทศนา ด้วยการสนทนาธรรม และด้วยการได้อ่านหนังสือที่เป็นคำสั่งสอน ซึ่งการอ่านหนังสือนั้นดีกว่าการฟังธรรมเทศนา เพราะมีเวลาที่จะคิดตรึกตรองได้ตามความพอใจและกลับมาดูทบทวนได้อีกหากลืม ทั้งนี้ความยินดีในธรรมของคนต่างกัน บางคนยินดีในธรรมที่ลึกซึ้ง บางคนยินดีในธรรมที่ไม่ลึกซึ้ง หนังสือพุทธศาสนาจึงควรมีหลากหลายตามอัธยาศัยของคนที่แตกต่างกัน (มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๒๑ : ๒๐ – ๒๑) หลายนับประหมทวมถึงมีกลยุทธ์ในการเข้าถึงหรือสร้างนวัตกรรมในการสื่อสารเป็นต้น

๒.๓ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน

ระพิน ชูชื่น ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร และสรุปได้ ๓ ด้านดังนี้

๒.๓.๑ ด้านการสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมของนักเรียนภายในสถานศึกษา

การสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมในโรงเรียน พระสงฆ์ส่วนมากเคยเข้ามาสั่ง สอนอบรมทางด้านจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียน และพระสงฆ์ให้การสั่งสอนอบรม แก่นักเรียนมากกว่า สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง วิธีการสั่งสอนอบรมของพระสงฆ์ ส่วนมากเข้ามา เป็นครูสอนจริยศึกษาประจำในโรงเรียน รองลงมาคือ เป็นวิทยากรรับอาราธนามาแสดง ธรรมเทศนา หรือแสดงปาฐกถาธรรมในโรงเรียนตามโอกาสพิเศษ เช่น วันไหว้ครู เนื้อหาทางจริยธรรมที่พระสงฆ์สั่งสอนอบรมในโรงเรียนที่ตรงกับคุณธรรม ๓๐ ประการ คือ เรื่องความเมตตากรุณามากที่สุด รองลงมามีเนื้อหาเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ

การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม เกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา พระสงฆ์ส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับโรงเรียน กิจกรรมในวัน สำคัญทางศาสนาที่พระสงฆ์เข้าร่วมมากที่สุด คือ กิจกรรมในวันวิสาขบูชา รองลงมาคือ วันอาสาฬหบูชา พระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับโรงเรียน โดยเป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่ คณะครู-อาจารย์ และผู้จัดมากที่สุด

การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมภายในสถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากมีส่วนร่วมในกิจกรรม กิจกรรมที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมใน การจัดมากที่สุดคือ รายการตอบปัญหาทางจริยธรรมในโอกาสพิเศษของโรงเรียน รองลงมาคือ โครงการ

อบรม ศีลธรรมนักเรียนภาคฤดูร้อน บทบาทของพระสงฆ์ในการจัด กิจกรรมพระสงฆ์ส่วนมากให้ ความร่วมมือกับคณะครู-อาจารย์ผู้จัด และรองลงมาคือ ให้ คำแนะนำแก่คณะครู-อาจารย์ผู้จัด

การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมภายนอก สถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากเคยจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนนอกสถาน ศึกษา กิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้นเป็นส่วนมากคือ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วิธีการจัด กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม พระสงฆ์ส่วนมากจะให้คำแนะนำปรึกษาแก่คณะ ครู-อาจารย์ผู้จัด

๒.๓.๒ ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาจริยศึกษาในโรงเรียน

การให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านจริยศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากเคยให้คำแนะนำ ปรึกษา เกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยศึกษาแก่นักเรียน โดยพระสงฆ์จะให้คำแนะนำปรึกษา แก่นักเรียน เกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยศึกษาที่ตรงกับคุณธรรม ๓๐ ประการ ในเรื่องความ กตัญญูตเวที มากที่สุด รองลงมาคือ ความเมตตา กรุณา อุเบกขา

การให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาทั่วไป พระสงฆ์ได้ให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ดัง นี้ คือ ปัญหาครอบครัว ที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุดเกี่ยวกับเรื่องสภาพแวดล้อมทาง บ้านไม่ดี เช่น มีแหล่งมั่วสุมการพนัน มีขโมย ปัญหาทางการเรียนที่ให้คำแนะนำปรึกษา มากที่สุดคือ เรื่อง นักเรียนไม่เข้าใจบทเรียน ปัญหาทางการเงิน ที่ให้คำปรึกษามากที่สุด คือ เรื่องการขาดทุนทรัพย์ใน การเรียน ปัญหาสุขภาพที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุด คือ เรื่องนักเรียนมีความบกพร่องทางด้าน ร่างกาย เช่น สายตา วิธีการให้คำแนะนำปรึกษาแก่ นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยส่วนมาก วิธีที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุดคือ การให้ คำแนะนำปรึกษาที่วัด เมื่อนักเรียนไปปฏิบัติกิจกรรมที่วัด รองลงมาคือ ให้คำแนะนำ ปรึกษาที่โรงเรียนเมื่อคณะครู-อาจารย์นิมนต์ไป

๒.๓.๓ ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

พระสงฆ์ส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการชักชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมทาง จริยธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น โดยมีพระสงฆ์ให้การชักชวนเป็นบางครั้ง กิจกรรมวันสำคัญทาง ศาสนา ที่พระสงฆ์ให้การชักชวนแก่สมาชิกในชุมชนมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมวันวิสาขบูชา และ รองลงมาคือ วันมาฆบูชา และวันอาสาฬหบูชา กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาพิธีของโรงเรียนที่พระสงฆ์ ให้การชักชวนแก่สมาชิกมากที่สุดคือ การตักบาตร รองลงมาคือ การฟังเทศน์ กิจกรรมส่งเสริม จริยธรรมในโรงเรียนที่พระสงฆ์ ให้การชักชวนแก่สมาชิก ส่วนมากคือ พิธีพุทธมาฆะ รองลงมาคือ การบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน วิธีการที่พระสงฆ์ใช้ในการชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วม

กิจกรรมมากที่สุด คือ การบอกกล่าวแก่สมาชิกในชุมชนที่วัด เมื่อสมาชิกในชุมชนมาประกอบกิจกรรม ทางศาสนาที่วัด

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุดาวดี คุณวัฒน์ การศึกษาทัศนคติของนักศึกษาระบบศาสนาสตรีต่อพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนามีความเห็นว่าการปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่สอนให้คนรับผิดชอบต่อหน้าที่ แสวงหาความจริงความดี ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้นำไปปฏิบัติ และสามารถจะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ หากเราเข้าใจคำสอนอย่างถูกต้อง ตลอดจนเห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่มีคุณค่าอีกด้วย นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับพระสงฆ์ที่ประพฤติดี เคร่งครัดในระเบียบวินัย ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และทำประโยชน์ให้แก่สังคม เช่นในการศึกษา ในการพัฒนา เป็นต้น^๑

พระมหาวิระศักดิ์ อคฺควิโร, ศึกษาทัศนคติในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖ จังหวัดนครพนม พบว่า “การนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ถ้าเราศึกษาให้เข้าใจและลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริงแล้วจะทำให้ผู้ปฏิบัติ ครอบครอง และสังคมอยู่อย่างมีความสุข”^๒

พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา) ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา พบว่า มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครู และนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษา และศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาครอบคลุมใน ๓ ประเด็นดังนี้

๑. ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุ

๒. ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ

๓. ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุ ที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา

^๑สุดาวดี คุณวัฒน์, “ทัศนคติของนักศึกษาของธรรมศาสตร์พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์” **วิทยานิพนธ์บัณฑิต**, (คณะสังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๑ หน้า ๔๐-๔๕.

^๒พระมหาวิระศักดิ์ อคฺควิโร, “ศึกษาทัศนคติในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จังหวัดนครพนม”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙ หน้า ๑๙๕.

โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๕๒๔ รูป/คน ประกอบด้วย พระภิกษุ ๑๗ รูป ครู ๕๕ คน นักเรียนธรรมศึกษา ๔๕๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ แบบสอบถามที่ตอบสมบูรณ์มี ๕๒๔ ฉบับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test)^๑

พระถนอม ปญญาอกุโ ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการละความคาดหวังของประชาชน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม พบว่า ประชาชนมีความต้องการต่อบทบาทพระสงฆ์ ในด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นอย่างมาก รองลงมาคือด้านการเผยแผ่วัฒนธรรม การให้การศึกษา และการสังเคราะห์ตามลำดับ^๒

^๑พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา), “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, หน้า ๗๙

^๒พระถนอม ปญญาอกุโ, “ความต้องการและความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม”, ภาคนิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกริก), ๒๕๔๕.บทคัดย่อ